

Cavanşir YUSİFLİ

SADƏLİK VƏ CİDDİYYƏT

(“Ulduz”un yanvar sayı haqda qeydlər)

Edmon Jabenin belə bir aforizmi var: “Mənim üçün fransızca danışmaq – danışmadan danışmaqdır”. Gözəl ifadədir və dilin daxili mistikasını ifadə etmək baxımından mükəmməldir. Ancaq mən daha bu kimi qanadlı sözlərə inanmırıam. Çünkü onlar hadisəni yox, onun elə indicə yox olacaq təzahürünü diqqət mərkəzinə çəkir və bir azdan hadisə yerli-dibli unudulur. Eynən hər hansı poetik hadisədən, deyək ki, Musa Yaqub şeirindən danışanda da əsas bu şeirlə yaranmış, hər misrasında hecalanmış yeni dilin bax, indicə unudulacaq təzahürlərindən vaz keçə bilməlisən.

Söhbətə “Ulduz” jurnalın yanvar sayında Ülvi Babasoyun “Musa Yaqubun “Mən də eləyəm” şeirində vizual və akustik poetika” məqaləsi ilə başlamaq istərdik. Şeirin vizuallaşması və ya akustik tərəfinin qabardılması onun bətnindəki informasiyanı ötürmək, göründürmək, səsləndirmək ehtiyacından doğur və kökləri ilə həmdə barokko sənəti ilə bağlıdır. Səttar Bəhlulzadənin rəsmləri bir məqamda necə “şeirləşirdi-

sə”, Musa Yaqubun şeirləri (şübhəsiz ki, xüsusi olaraq bir qrupda cəmlənə bilən poetik mətnləri, axı, sadəcə, qiraət üçün yarayan mətnlərdə vizual poetika aramaq mənasızdır) o şəkildə vizuallıq kəsb edir. Onun müsahibələrinin birində bunun açarı da verilib. “Şeir necə doğulur, onu necə yazırınsınız?” sualına şair “mən təbiətin qoynunda tək-tənha olduğum zaman o şeiri görməliyəm, bu, mütləq şərttdi” demişdi. Deməli, şair “gözünə görünənləri”, yəni içində dolan hissin vizual formasını sözə çevirir, daxilindən, bəlkə, heç işiq düşməyən yerdən gələn səsi o vizual platformaya yükləyir və bu təsadüfdə vizuallıq səs, akustika eyni zamanda, paralel şəkildə bir-birinin içində girir və beləliklə, təbiət obrazlarıyla oyun başlayır.

Ülvinin dediyi kimi, Musa Yaqubun “Mən gərək yanımda bir ağaç əkim” şeirində rus poeziyasının təcrübələrindən fərqli olaraq (məsələn, A.Voznesenski), görüntü, vizuallıq (viodeomalar...) mətni üstələyə bilmir, mətnin dedikləriylə vizuallıq yanaşı addımlayırlar, akustika isə bənd-

lər daxilində sözlərin müvafiq şəkildə parçalanmasından meydana gəlir. Amma bu, fikrimizcə, Musa Yaqub şeirində aparıcı keyfiyyət deyil.

Jurnalın bu sayının dizaynı, mətnlərin yerləşdirilməsi, bir-birini hansı ardıcılıqla əvəz etməsi, bir sözlə, kompozisiyası bir hədəfə yönəlikdir: kifayət qədər sadə mexanizm daxilində sözü, gəncliyin sözünü, gənc şairlərin orijinal dəst-xəttini nümayiş etdirmək. Burda həm heç bir söz demədən, rəy yaratmadan onların ən üzdə olan, köhnəlmış ifadə ilə desək, "ümid doğuran" nümayəndələrinin mətnlərini təqdim etmək stixiyası, həm də məlum dizayn daxilində bir-birini əvəz edən mətnlərin səsləşməsi və əkslik təşkil etməsiylə bu imzaların üslubunu təqdir etmək cəhdı var. Mürəkkəblikdən, qəлиз kombinasiyalar qurmaqdan və ideyanı bu biçimdə göründürməkdən fərqli olaraq, sadə mexanizm dəqiqlik (bəzən ifrat) tələb edir və nəticədə ortaya ciddi, hökmən cavablanmalı olan suallar meydana çıxır. Məsələn, elə jurnalın bu sayında şair Şəhriyar del Gerani ilə müsahibədə suallar son dərəcə konkret və dəqikdir, şairin mətnlərini ciddi şəkildə oxumadan bu sualları

vermək mümkün süzdür. Belədə iki yol qalır: ya ciddiliyi qəbul etmək, öz mətnlərin haqqında kənar müşahidəçi kimi düşünə bilmək bacarığına yiyələnmək, ya da sualdan qaçaraq, hər şeyi ütləmək, pafosa, patetikaya varmaq. Şəhriyar del Gerani bizim ədəbiyyatın çox istedadlı bir nümayəndəsidir, onun çap edilmiş bir romanı və ciddi müsabiqədə yer tutmuş hekayəsi bu istedadın masstabından xəbər verir. Amma Şəhriyar "Mən nəsrə yox, nəzmə inanıram" deyir və arada poetik təfəkkürlə bağlı maraqlı nüansları yada salır: "Şeir yaddaş hadisəsidir, yaddaş da ritmik olur, harmonik olur, nəğməli olur, sərbəst olmur, şeir yaddaşa hesablanan məsələdir...". Amma, zənnimizcə, şeir – həm yaddaş (keçmiş), həm də davamedici zamandır, bitməyən keçmişdir. Nəğməli forma (şərti olaraq-!) onu dinlədikcə uzaqlaşır, qaçırl, çünki elə Şəhriyar demişkən, toxunaraq nələrisə oyadır, onu dinlədikcə uzaqlaşdığını da şahidi oluruq. Sərbəst şeir isə tamam başqa xassəlidir, bu formada gerçəkliyə toxunmaq, onun əlini tutmaq şansı, sanki bir az da yaxın olur. Bu təsadüfdə sən məlum forma qəlibindən çıxır, şeirə istədiyin formanı verir-

BU SAYIMIZDA

AYB-nın Gəncələr Şurası

Təsisçilər:
Azərbaycan Yazarlar Birliyi və
"Ulduz" Jurnalının kollektivi

Baş redaktor:

Qulü Ağcasə

Redaktörlük heyəti:

Tərtərə Valid

(Baş redaktör)

Həybat Şəhriyar

Əbdürrəhim Mərasimli

Reyhan Rza

Səməd Əliyev

Zənənnə

Rəsulzəyən Sədr

Məlik Məmməd

Nurəmə Nur

Azər Amin

Elnur Əsgərov

Əlmanar Cabbarlı

Qurban İmam

Hüseyn Həsənlər

Məmməd Zeynallı

Məhsud Musa

Elnur Əzim

Nazim

Seyfəddin Atyazı

(Türkəy)

Zəfərənəgərov

(İtaliyalı)

Həmidən Cəlil

(Ermənistan)

Səməd Məmmədəzadə

(Oblastlıstan)

Nüfəder Əliyev

(Gələz)

Güney Səməd Səlimov

(Voronej)

Məlikən redaktor:

Səməd Əliyev

Əvəzən AZ1001, Bakı,

Xəzər küçəsi, 25

sider_ergen@mail.ru

www.ulduz.az

Tələfə: 419-72-43

Cənab İsmayılov: 050-2020

"Ulduz" Jurnalı rotaklarında

yığılıb subhifatlıdır.

"APOLIQON LTD" MMC-də

şəhər plakatlarında

Sifariş №1, Təqrib: 300

Qeyd: 2 man.

150-170 təkər cəmər

Səhədətname № 238

Növbətin redaktoru:

Fərid Hüseyn

Əsgərov

Cənəbiye Yusifi

sən. Bu məqam sərbəst şeir anlayışında əsas məqamlardan birincisidir və bunu təhlillərdə nəzərə almaq lazımdır. Bununla belə, sərbəst şeirdə əsər üçün qaçılmaz və münasib hesab edilən alliterasiya, qafiyə, kadensiya və ritmdən də istifadə edilir və bu, əsərin, bədii mətnin dərinliyindən gələn "poetik məntiqə" tabe tutulur. Keçən əsrin əvvəllərində Malarme bu hadisəylə bağlı elə belə də demişdi: "Nəhayət, biz şeirə toxuna bildik". Yaxud Ezra Paundun eksperimentlərini yada salın. Onun "Bağ" şeiri nəgmə süsündən tamamilə uzaqdır, bu mətnində vizual və akustik oyun gerçekliyin bir parçasını elə "təşrih" edir ki, dünyanın gerçek halı poetik biçimdə görünə bilir. Şəhriyar bəzi mülahizələrində yanlış yol verir. Diqqət edin: "Qurani-Kərim" in də öz nəgməsi olmasaydı, onu əzbərləmək çətin olardı, bəlkə də, mümkün olmazdı. O da olardı "Səfillər". İstər-istəməz sual meydana çıxır: burda, yaxşı, "Səfillər"in nə günahı var?!

Bu dəm jurnalın bu sayındakı eyni köşə: şairlər və şeirlər haqqında aforizmlər gəlir. Alfred Adler: şairlər yalan danışır, ancaq onların yalancı xoşagələndir... Anna Axmatovanın fikri: kaş bir bilsəydiniz, necə zibildən şeirlər göyərir... Yaxud müdrik Cibrən aforizmi: alim və şair arasında yaşıl çəmənlik var: alim onu keçə bilsə, müdrik, şair keçsə, peyğəmbər olar... Ən nəhayət, poeziya üçün ideya hər şeydir... Poeziya ideyaya duyğular qatır...

Deyildiyi kimi, jurnalın bu sayının hazırlanmasında imzaları tanıma, onların mətnlərindən və ən əsası axtarışlarından xəbərdarlıq ön planadır. Və bir məqam daha əhəmiyyətlidir: şeirin, poetik mətnin yaşı, gənclərin düşüncəsini, dünyaya, ədəbiyyata baxışını dürüst ifadə edən mətnlərin təqdimi. Bu şeirləri yalnız bu yaşda olan, dünyani var gücü ilə bu az təcrübənin, aşılıdaşan hissələrin burulğanına yerləşdirmək istəyən insan yaza bilər. Gözün görə bilmədiklərini hissələrin gücü, intensivlik dalğalarıyla tutmaq cəhdidir, zaman dalğalarındaki frekansları içində çəkib yoxlamaq cəhdələri Fuad Cəfərlinin uzun şeirinə (sərbəst şeir!-) xasdır:

Məni çox yoxluqlara öyrəşdirildilər...

Əslində gedənlərin hamısı

Məni daha çox yoxluğuna öyrəşdirərək

Ömür kimi hiss etdirmədən

Hər gün bir az gedirdilər.

İndi sən də...

Sus,

Lazım deyil, zövqünə əziyyət vermə,

Ürəyin necə istəyirsə, get...

Jurnalı vərəqləyirik və birdən bu mətnlə həməhəng olan bir fikir çıxır qarşımıza. Şairlər və şeirlər haqqında aforizmlər (Xanım Aydının tərcüməsində). Jorj Batayın fikri: şair kütlə deyil. O, amansız (bəlkə də, ümdisiz olmalıydı) dərəcədə tənhadır...

Jurnalın bu sayının bir çox məziyyətlərinə danişmaq olar. Ən vacib olanı isə, jurnalın bu sayında onu nəşrə hazırlayan Gənclər Şurasının zövqü, dəqiqliyinin bilinməsidir. Fevral ayı - qış fəsli gənclər ayıdır və kollektiv (Gənclər Şurası) bu sayı bütünlükə şeirə həsr edib. "Gənclər ayında şeir" yazısında deyilir ki, "Biz ədəbiyyatımızı - Yazıçılar Birliyinin Gənclər Şurası olaraq - milli və dünyəvi mənada dəyərləndiririk, klassiklərimizə və müasirlərimizə ehtiramla yanaşıraq, ədəbiyyatımızdakı təməl meyarları və yaradıcıları yüksək qiymətləndiririk. Jurnalın bu nömrəsi kiməsə həddən artıq dünya poeziyasına, yaxud gənclərə yönəlik görünə bilər, amma biz ümumi şeir mənzərəsinə əks etdirmək üçün bu yolu tutduq...". İzlənilən istiqamətdə dünya ədəbiyyatı ilə milli ədəbiyyatın inkişaf tempi, stixiyasını bir neçə nümunədə nəzərə çarpdırmaq əslində çox çətin, bəlkə də, müşkül məssələdir. Ancaq yuxarıda vurğuladığımız kimi, qəliz və mürəkkəb təqdimatlara, filoloji ayrıntılara getmədən kollektiv sadə yolla imzalarla yanaşı bədii mətnlərin məziyyətini əsas götürüb, onların maksimum daxili səsləşməsinə nail olmaq cəhdində bulunub. Yəni imzalar fərqli ola bilər, ümumi yaradıcılıq fonunda uyğunsuz da görünə bilərlər, ancaq bədii mətnlərdən müəyyən uyar xətlərin seçiləsi, səhifələr çevrildikcə bu xətlərin qovuşması

və ayrılması artıq mənzərənin – dünya və milli poeziyanın modern vəziyyətinin şəkli aydın görünür. Bayaq sözümüzə Ülvi Babasoyun yazi-sı ilə təsadüfi başlamadıq. Onun, bu gənc filolo-qun akusitika və vizuallıq haqqında klassik və modern poeziyada fərqi az sezilən formada “tut-duğú” detalları biz daha çox Rəvan Cavid, Fuad Cəfərli, Allahşükür Ağa, Tural Turan, Emin Piri, Günel Şamilqızı, Mehman Rəsulov, Firdovsi Rə-sul və başqa gənclərin mətnlərində müşahidə edirik.

Rəvan Cavidən:

**Rəngini dəyişir gecəylə gündüz,
Balıqları atır sahilə dəniz,
Noyabrda tapşırır canını payız,
Sən yoxsansa...**

**Bir evin sükütu canımı sıxır,
Pəncərə ağlayır, qapı kor baxır,
Küləkdi, yağışdı, çöldə qar yağır,
Noyabrda qış olur?!
“Neçə belə illərə...”
Ad günü təbriki də
Bəd dua, qarğış olur,
Sən yoxsansa...**

Rəvan Cavidin obrazları assosiativlik üzərin-də qurulur. Bir ideyanı, özü də məlum, çox işlənmiş ideyanı duygu selindən keçirib dəyişdirir, həqiqətin ən dürüst dilində oxucuya təq-dim edir. Bu mətnlərin içində fikrin, duyğunun özü müxtəlif müstəvilərdə görünür, şəkil dəyişir, fərqli libaslarda görünür, şeirin məhvərindəki daxili “çərxi-fələk” obrazı detallarda canlanır, əsiliklənir və bütövləşir, bu proses şeirin əvvəlin-dən sonuna qədər dinamik axınla davam edir. Fuad Cəfərlinin şeirində isə hissələri fraqmənt-lərə bölərək təqdim etmək özəlliyi var, sanki müəllif mətnin içindəkiləri nəfəs alıb-verərək söyləyir, hətta arada “nəbz itmə” məsələsi də meydana çıxır, danışılan tarix-hekayət qırıntı-lardan yüksəlir və sair...

Tural Turanın şeirində daim “itik axtarılır”, assosiativ axın bu istiqamətə yönəlir:

**İndi naməlum əsgər məzarına dönüb
Uşaqlığımızın xatirələri.**

Hamısı

**Soyadını unutduğumuz küçələrdə uyuyur:
O küçələrdə ki
Göz yaşlarımızı
Kimsəsizlər evində qoyub qaçmışdıq...**

Bu xətt tərcümə mətnlərində də özünü göstərir. Gənc fars şairi Məhəmməd Şirinzadənin şeirlərində forma xüsusi önəm daşıyır, ideya formadan doğur, yəni müəllif formadan keçib əksini tapan ideyalara, bunların poetik biçimdə ifadəsinə diqqət çəkir. Dünyanın min bir rəngini, dünya adlı koleydoskopun dibini göstərmək üçün şair “yeknəsəkliyə” qaçır, ancaq yağışdan yazar.

**Yağışın ən son daması
Yerə düşməmiş
Öp məni.
Ola ki
Yenidən yağmağa başlaya –
Sənin
Öpüşünlə!**

Nərmin Saribaşın türk şairəsi Didəm Madak haqqında yazısı bu sayda gedən şeirlərin daxili intonasiyası ilə uyardır, bir taledən, dünyani, başına gələn hadisələrin dumanından görməyi üstün tutan bir yazarın taleyindən bəhs etsə də, bir qadının – özü də anasını itirən, atası ilə münasibətləri korunan, sıxıntılı bir cəmiyyətdə azadlıq axtaran bir qadının içinin ən dərin qatlarından sözüllən kədərin izharına həsr edilən yazı mükəmməl detallarıyla maraqlıdır. Diqqət edin Didəm Madakın öz kəlmələrinə: “O dönməm şeir mənə hər kəsdən və hər şeydən daha çox azadlıq vəd edirdi. Yaşamaq mənim üçün azadlıq idi. Məhz buna görə heç nəyə fikir vermədən, qarşısına çıxan kişiye kömək etmək üçün əlini uzadan yaşılı qadınlar çox sehrli gəlməşdi mənə...” Məhz buna görə tez qocalmaq, yaşılanmaq istəyən qadın həmin o sıxıntılı toplumda azad olmaq üçün başqa yol görmür, ancaq 41 yaşında

dünyasını dəyişir.. Didəm Madakın arası kəsilmədən (Rəvan Cavidin mətnindəki bir-biri doğuran assosiativ yaştılar, çərxi-fələk obrazı...) içində "bölnən şeirləri" (diqqət edin: *heç borcu olmayan, buna görə də ağrıyan şeirlər*) azadlığın, xüsusən qadın azadlığının nə olduğunu bütün faciəsi, ağrıları ilə əks etdirir.

Bir də Allahşükür Ağa və Emin Pirinin şeirləri. Fərqli, bir-birinə bənzəməyən şairlərdir (niyə də bənzəsinlər?!). Emin şeirdə, belə deyək, mümkün həzin notlardan silkinib çıxmağı sevir, yəni insanı kövrəldəcək məqam və detalları başqa rakursdan verməyə cəhd göstərir. Onun bu sayda verilən hər iki şeiri buna nümunə ola bilər. Bəli, çoxlarının üzərində dayandığı (bəzən sui-istifadə formasında-) belə bir ayrıntıdan vaz keçir, həmin detalları həyatla, yaşam psixologiyası ilə bağlayır.

**Qar istəyir uşaqlar
Yalansız,
əlcəkli qar.
Yağırsansa, belə yağ, qar!**

Allahşükür Ağanın şeirindən:

**Məncə, çiçəklərin
ən gözəl xatırəsi sənin əllərində.
Həm çiçəyə bənzəyir,
Həm də boş qalıb indi
Çiçəklərin yuvası kimi.**

Bura onun haqqında vaxtilə yazdığını sətirləri əlavə edirəm: Allahşükür Ağanın şeirlərində sükut səsin batana qədərki tarixçəsini əks etdirir, bu səslər eşidilməsə də, duyulur və məhz belə olduğu üçün bütün ağrısıyla hiss edilir. Bu mətnlərdə insanlar bir-birlərindən xəbərsizdilər, bu mətnlərdə hamı dərin fikir içindədir, dərd, kədər bütün məmləkət torpaqlarını şumlayıb, ümid yalnız sərcələrin hələ çıxmamış qanadlarında, dünyaya hələ gəlməmiş uşaqlar üçün darıxb dükanda atılıb qalan, onlar üçün darıxan paltarların qırışlarındanadır.

Bu gənc şairlərin yaradıcılıq stixiyası ən müxtəlif fərqli məqamlarla, keyfiyyət və cizgilərlə səciyyələnsə də, onları bir ümumi cəhət birləşdirir; - deyə bilərik: əsrin, dövrün, zamanın stixiyasını dərindən hiss etmək çabası. Yəni şeir yazan, poetik təfəkkürü olan, metrikanı... gözəl bilən insan məhz həmin məqamda zamanın sürətini, mahiyyət və dərdini dərindən hiss etdiğdə şair olur. Bizim və dünyanın ədəbiyyat tarixlərində o qədər şair olub ki, məhz bu məqamdan yrixılıb, ədəbi tərcüməyi-hallarını yarada bilməyiblər. Şair bu dünyani tərk edəndən, bu göy qübbəsinin altından çəkildikdən sonra şeirləri onun haqqında bu mətnləri qələmə aldığı zaman içini doğrayıb-kəsən hiss təşnəlik dərəcəsi ilə danışır. Məsələn, ispan şairi Migel Ernandes. Onun şeirlərində hər şeyə sürətlə, becidliklə qoşması, tələsməsi aydın şəkildə bilinir.

**... taleyin üç adı var:
Həyat, ölüm və sevgi.
Qəfil coşan dəniz küləyi
O qədər sürətlə əsdi ki,
Hər üçünü silib apardı...**

Migel Ernandesin şeirlərini ispan dilindən Səxavət Sahil tərcümə edib.

Sonra: "Söz"ün şairləri: Günel Şamilqızı, Mehman Rəsulov, Firdovsi Rəsul, Rüstəm Hacıyev. Bu sayda bu ədəbi layihənin manifest səciyyəli bəyəni verilsəydi, zənnimizcə, daha yaxşı olardı. Eyni zamanda fotoları, özkeçmişləri və sair.

Fikrimizcə, AYB Gənclər Şurasının hazırladığı (redaktor: Fərid Hüseyn) yeni ilin yanvar sayı gənc şairlərin yaradıcılıq axtarışları, ədəbi kimlikləri və s. haqqında dolğun məlumat verir və uğurlu sayılmalıdır.